

Ольга Ігорівна Зозуляк

Науково-дослідний інститут приватного права і підприємництва
імені академіка Ф. Г. Бурчака
Національної академії правових наук України
Київ, Україна

Тетяна Григорівна Попович

Науково-дослідний інститут приватного права і підприємництва
імені академіка Ф. Г. Бурчака
Національної академії правових наук України
Київ, Україна

ФРАУДАТОРНІ ТА ФІКТИВНІ ПРАВОЧИНИ У КОНТЕКСТІ ПЕРЕХОДУ МАЙНА ЗАБОРОНЕНИХ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ У ВЛАСНІСТЬ ДЕРЖАВИ

Анотація. У статті розкрито правову природу фразудаторних і фіктивних правочинів у контексті переходу майна заборонених політичних партій у власність держави. З'ясовано зміст і ознаки цих правочинів, їх роль у забезпеченні реалізації рішень судів про заборону партій та повернення активів у державну власність. На основі аналізу норм цивільного, господарського та конституційного права, а також судової практики Верховного Суду визначено критерії розмежування фразудаторного і фіктивного правочинів. Доведено, що фразудаторний правочин характеризується наявністю волевиявлення сторін, але має протиправну мету – завдання шкоди державним інтересам. Обґрунтовано ефективність позову про визнання недійсним договору дарування та застосування реституції як належних способів судового захисту в справах щодо повернення активів заборонених політичних партій. Наукову новизну дослідження становить обґрунтування доктринальної моделі фразудаторного правочину як особливого різновиду зловживання правом, що поєднує приватно- і публічно-правові елементи та може бути використаний для захисту державних інтересів у публічно значущих правовідносинах. Запропоновано критерії ідентифікації фразудаторних дій, які мають значення для уніфікації судової практики в справах, пов'язаних із відчуженням активів політичних партій, діяльність яких заборонено судом. Зроблено висновок, що застосування інституту фразудаторності в правовій системі України є проявом принципу верховенства права та сприяє утвердженню засад справедливості й добросовісності у сфері захисту публічної власності. Практичне значення результатів полягає у можливості їх використання при підготовці процесуальних документів Міністерством юстиції України, розробленні правових позицій для судових органів, а також у вдосконаленні законодавчого регулювання щодо визнання недійсними правочинів, спрямованих на ухилення від переходу майна у власність держави.

Ключові слова: правочин; договірне право; верховенство права; добросовісність; недійсність правочину; державна власність; реституція; інтереси держави; суспільні інтереси; судовий захист; ефективність.

Olga I. Zozuliak

*Academician F. G. Burchak Research Institute of Private Law and Entrepreneurship National
Academy of Legal Sciences of Ukraine
Kyiv, Ukraine*

Tetiana H. Popovych

*Academician F. G. Burchak Research Institute of Private Law and Entrepreneurship National
Academy of Legal Sciences of Ukraine
Kyiv, Ukraine*

FRAUDULENT AND FICTITIOUS LAWS IN THE CONTEXT OF TRANSFER OF PROPERTY OF PROHIBITED POLITICAL PARTIES TO STATE OWNERSHIP

Abstract. *The article explores the legal nature of fraudulent and fictitious transactions in the context of transferring the property of banned political parties to state ownership. It clarifies the essence and distinguishing features of these transactions and analyzes their role in ensuring the implementation of court decisions on party prohibition and the restitution of assets to the state. Based on an in-depth analysis of civil, commercial, and constitutional law, as well as the case law of the Supreme Court of Ukraine, the study identifies criteria for differentiating between fraudulent and fictitious transactions. It is demonstrated that a fraudulent transaction is characterized by the actual will of the parties but pursues an unlawful objective aimed at harming state interests. The article substantiates the effectiveness of a claim to invalidate a gift agreement and the application of restitution as adequate judicial remedies in cases concerning the recovery of assets belonging to banned political parties. The scientific novelty of the research lies in the substantiation of the doctrinal model of a fraudulent transaction as a specific form of abuse of rights that combines private- and public-law elements and may serve as an effective mechanism for protecting state interests in legally significant relations. The paper proposes criteria for identifying fraudulent actions that are essential for the unification of judicial practice in cases involving the alienation of assets belonging to political parties prohibited by court decisions. It concludes that the application of the fraud doctrine within the Ukrainian legal system reflects the principle of the rule of law and promotes the consolidation of justice, good faith, and fairness in the protection of public property. The practical significance of the results lies in their potential use by the Ministry of Justice of Ukraine when preparing procedural documents, formulating legal arguments for court proceedings, and improving legislative regulation concerning the invalidation of transactions aimed at avoiding the transfer of assets into*

Keywords: *fraudulent transaction; fictitious transaction; invalidity of transaction; banned political parties; state ownership; restitution; state interests; Ministry of Justice of Ukraine; judicial protection.*

ВСТУП

Актуальність дослідження зумовлена процесами демократичної трансформації українського суспільства, посиленням вимог до конституційної законності та не-

обхідністю забезпечення державного суверенітету в умовах зовнішньої агресії. Одним із проявів утвердження принципу «демократії, здатної захистити себе» стала заборона діяльності політичних партій, які у своїй програмній, фінансовій чи організаційній діяльності порушували основи державності, суверенітету та територіальної цілісності України. Після набрання чинності рішень судів про заборону таких партій постало практичне завдання забезпечення переходу їхнього майна у власність держави, що потребує чіткого правового врегулювання та наукового осмислення.

Зазначені процеси супроводжуються складними правовими питаннями щодо розшуку, ідентифікації та повернення активів, які незаконно відчужувались або передавались третім особам із метою уникнення конфіскації. У цьому контексті особливого значення набуває дослідження правової природи фраздаторних і фіктивних правочинів, які використовуються для прикриття незаконного виведення майна з-під юрисдикції держави. Застосування конструкції фраздаторного правочину у вітчизняній судовій практиці стає дієвим інструментом протидії таким діям, однак потребує доктринального уточнення меж її використання.

Метою статті є визначення теоретико-правових засад застосування концепції фраздаторних і фіктивних правочинів у відносинах, пов'язаних із переходом майна заборонених політичних партій у власність держави, а також з'ясування ефективних судових способів захисту державних інтересів у таких спорах.

До *основних завдань* дослідження належать:

- аналіз конституційних і законодавчих засад участі держави у правовідносинах щодо майна політичних партій;
- визначення змісту й ознак фраздаторного правочину в контексті заборони партій;
- розмежування понять фраздаторного і фіктивного правочинів;
- обґрунтування належних і ефективних способів судового захисту, зокрема через визнання правочину недійсним і застосування реституції.

Стаття спрямована на формування науково обґрунтованого підходу до кваліфікації правочинів, укладених на шкоду державним інтересам, і на вироблення практичних рекомендацій для правозастосовних органів, насамперед Міністерства юстиції України та судової системи.

1. ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРИ

Питання правової природи фраздаторних і фіктивних правочинів посідає важливе місце в сучасній доктрині цивільного та господарського права. Розроблення теоретичних засад цього інституту пов'язане насамперед із дослідженнями природи зловживання суб'єктивним правом та меж добросовісності учасників цивільного обороту. У працях українських учених (О. А. Беяневич, І. В. Спасибо-Фатєєвої, О. В. Дзери, В. І. Борисової, І. А. Бірюкова, В. М. Коссака) наголошується, що недійсність правочину є універсальним механізмом віднов-

лення порушеного правопорядку, у той час як категорія фrawdаторності є проявом загального принципу попередження зловживання правом.

Значний внесок у розвиток доктрини фrawdаторних правочинів зроблено Г. С. Гофельд, яка визначає їх як дії, спрямовані на досягнення незаконного результату шляхом формально правомірних засобів, що суперечить принципу справедливості [1, с. 281]. Подібний підхід підтримує О. А. Беяневич, підкреслюючи, що фrawdаторні правочини становлять собою «цивільно-правове шахрайство», метою якого є завдання шкоди іншій особі чи державі при зовнішньому формальному дотриманні вимог законності [2, с. 20]. Часто в наукових роботах інститут фrawdаторності розглядається як складова загальної доктрини зловживання правом, що має поєднувати приватно- та публічно-правові елементи [3, с. 62; 4, с. 178, 181; 5, с. 38].

Проблематика фіктивних правочинів отримала більш глибоку розробку в контексті тлумачення статті 234 Цивільного кодексу України, коли більшість учених зазначають, що фіктивність передбачає повну відсутність реального волевиявлення сторін, а тому такий правочин не створює жодних правових наслідків. Ваганова І. М. наголошує, що фіктивний правочин є нікчемним із моменту його вчинення, тоді як фrawdаторний може бути оспорюваним залежно від установлення умислу заподіяння шкоди [6, с. 221].

Зарубіжна правова доктрина формує широкий контекст розуміння *fraud doctrine*. У німецькому цивільному праві категорія *Anfechtung wegen Gläubigerbenachteiligung* (оспорювання правочину через заподіяння шкоди кредиторю) передбачена §3 Закону про оспорювання правочинів боржника (*Anfechtungsgesetz*) і має функціональне призначення, подібне до *actio Pauliana* римського права. У французькому праві аналогом виступає *action paulienne*, що застосовується до угод, які зменшують активи боржника на шкоду кредиторам або державі. У праві США подібні конструкції реалізовані через *Uniform Fraudulent Transfer Act (UFTA)*, де *fraudulent conveyance* визначається як передача активів із метою уникнення законних зобов'язань або виконання судових рішень.

У контексті захисту публічних інтересів питання фrawdаторності розглядається також у європейській адміністративно-правовій доктрині. Як зазначає А. С. Кубко, у сучасному українському конституційному праві поняття «державного інтересу» включає обов'язок держави забезпечити недопущення зловживань, які підривають публічний порядок і конституційний лад [7, с. 32]. Такий підхід наближає доктрину фrawdаторності до інституту публічного контролю за добросовісністю дій суб'єктів у сфері управління державним майном.

Практичне застосування зазначених доктринальних положень відображено в судовій практиці Верховного Суду. Зокрема, у постановвах Великої Палати від 03.07.2019 (справа № 369/11268/16-ц) та від 24.02.2021 (справа № 757/33392/16-ц) сформульовано підхід до визнання правочинів недійсними з огляду на їх фrawdаторний характер [8, 9]. У постанові від 03.09.2019 (справа № 904/4567/18) уточнено критерії відмежування фіктивних правочинів від недійсних (фrawdатор-

них) залежно від факту виконання договору [10]. Узагальнення цих позицій дозволило виробити судовий тест для кваліфікації дій сторін як таких, що спрямовані на ухилення від виконання обов'язків перед державою чи кредитором.

Таким чином, аналіз наукових джерел та практики показує, що інститут фродаторних і фіктивних правочинів розвивається на межі приватного та публічного права. Його сучасне значення виходить за рамки традиційних зобов'язальних відносин і поширюється на сферу захисту державної власності, зокрема у зв'язку з переходом майна заборонених політичних партій у власність держави. Синтез доктринальних положень українського й зарубіжного права створює підґрунтя для формування ефективного механізму протидії фіктивному та фродаторному відчуженню активів, що становить предмет подальшого дослідження.

2. МАТЕРІАЛИ ТА МЕТОДИ

Дослідження ґрунтується на застосуванні загальнонаукових і спеціально-юридичних методів пізнання, що забезпечили комплексний підхід до аналізу правової природи фродаторних і фіктивних правочинів у контексті переходу майна заборонених політичних партій у власність держави.

Матеріалами дослідження є чинне законодавство України в сфері політичних партій, власності та недійсності правочинів; рішення Великої Палати та Касаційних судів Верховного Суду (2019–2023); наукові праці українських і зарубіжних учених у галузі цивільного, господарського та конституційного права; міжнародно-правові акти й практика Європейського суду з прав людини щодо ефективних способів судового захисту.

Методологічну основу становлять: діалектичний метод, який дав змогу розглянути явище фродаторності у взаємозв'язку з принципами добросовісності, законності та публічного інтересу; системно-структурний метод, використаний для визначення місця інституту фродаторних правочинів у системі цивільного та господарського права; формально-юридичний метод, що забезпечив аналіз нормативно-правових актів (Конституції України, Цивільного кодексу України, Закону України «Про політичні партії в Україні», підзаконних актів Кабінету Міністрів України); порівняльно-правовий метод, застосований для зіставлення української судової практики з доктринальними підходами європейського приватного права до інституту fraud (fraudulent conveyance); логіко-аналітичний метод, який дозволив сформулювати авторські висновки щодо ознак і правових наслідків фродаторних та фіктивних правочинів; метод узагальнення судової практики, використаний для аналізу позицій Великої Палати Верховного Суду щодо недійсності правочинів, учинених на шкоду державним інтересам.

Застосування зазначених методів забезпечило наукову обґрунтованість висновків і дозволило сформулювати пропозиції щодо вдосконалення правозастосовної практики у справах, пов'язаних із відчуженням майна заборонених політичних партій.

3. РЕЗУЛЬТАТИ ТА ОБГОВОРЕННЯ

3.1. Теоретико-правові засади участі держави в правовідносинах щодо майна політичних партій

Участь держави в правовідносинах, пов'язаних із діяльністю та майновими питаннями політичних партій, має дуалістичний характер: з одного боку, держава виступає гарантом реалізації політичних прав громадян і свободи об'єднання, а з іншого є суб'єктом публічного контролю та правового примусу, спрямованого на захист конституційного ладу та національної безпеки.

В основі державного регулювання діяльності політичних партій лежить баланс між свободою політичного волевиявлення та потребою захисту демократичного конституційного устрою. Конституція України (статті 36–37) визначає політичні партії як інституції, покликані сприяти формуванню й вираженню політичної волі громадян, але водночас установлює низку заборон щодо їхньої діяльності, якщо вона спрямована на ліквідацію незалежності України, зміну конституційного ладу насильницьким шляхом, підлив безпеки держави або пропаганду війни, насильства чи ворожнечі [11]. Цей баланс проявляється в установленні правових рамок для створення, функціонування та фінансування партій, а також у визначенні меж їхньої діяльності, щоб запобігти використанню політичних структур для підливу конституційних принципів, порушення прав громадян або концентрації влади. Держава забезпечує, з одного боку, рівні можливості для політичної конкуренції, а з іншого здійснює контроль за дотриманням законності, прозорості фінансування та доброчесності політичної практики. Наприклад, механізмами державного контролю можуть бути обов'язкова реєстрація партій, установлення обмежень щодо джерел фінансування (заборона отримання коштів від іноземних держав або осіб), звітність про доходи та видатки партій, а також санкції за порушення законодавства в цій сфері діяльності. Крім того, законодавство може визначати критерії для участі партій у виборах, наприклад, установлення мінімального порогу підтримки для отримання мандатів, що також сприяє стабільності політичної системи.

Закон України «Про політичні партії в Україні» деталізує ці положення, визначаючи правові наслідки заборони діяльності політичної партії, серед яких ключовим є перехід у власність держави всього майна, коштів та інших активів забороненої партії та її структурних підрозділів [12]. Такий перехід забезпечується Міністерством юстиції України, яке згідно з Постановою Кабінету Міністрів № 896 від 12.08.2022 уповноважене здійснювати розшук, ідентифікацію й передачу майна до Фонду державного майна України [13]. Саме цей орган стає управителем активів, що перейшли у власність держави після рішення суду про заборону політичної партії. Управління такими активами передбачає не лише їх збереження, а й можливість подальшого використання в державних або суспільно корисних цілях відповідно до чинного законодавства. Зокрема, Фонд державного майна України здійснює оцінку, облік та розпорядження майном, забезпечуючи

прозорість процедур та недопущення незаконного привласнення чи розтрати активів. Крім того, законодавець передбачає можливість передачі частини майна на користь державних програм або потреб місцевих громад, що дозволяє максимально ефективно використовувати ресурси, які стали власністю держави внаслідок заборони політичної партії.

Зауважимо, що такий легальний механізм покликаний не лише запобігати діяльності політичних сил, що порушують Конституцію та закони України, а й гарантувати правову визначеність щодо їх власності та активів, які до цього перебували в приватній або партійній юрисдикції.

Участь держави в таких відносинах поєднує два рівні: публічно-правовий (реалізація державного примусу через судову процедуру заборони) та приватно-правовий (захист державних інтересів як власника або потенційного набувача майна). Такий підхід корелює з концепцією «войовничої демократії» (militant democracy). Вона визнає, що демократія інколи має запроваджувати превентивні й репресивні правові інструменти – приміром, заборону антидемократичних партій, обмеження доступу до державного фінансування, кримінальну відповідальність за системну антидемократичну діяльність або спеціальні процедури видалення з публічної політики угруповань, які цілеспрямовано підривають демократичні інститути. Водночас концепція ставить перед собою складне завдання: збалансувати ефективні механізми захисту демократії з гарантуванням основних свобод і прав, аби заходи самооборони самі не перетворилися на інструмент автократії [14]. В українських реаліях такий механізм отримує особливе значення після початку збройної агресії РФ, коли питання збереження державного суверенітету стає першочерговим аспектом національної безпеки. У цих умовах принцип «войовничої демократії» набув практичної актуальності, оскільки необхідно не лише протидіяти зовнішній агресії, а й нейтралізувати внутрішні політичні й інформаційні загрози, які можуть використовувати демократичні свободи для дестабілізації державних інституцій. Реалізація таких механізмів включає як законодавчі ініціативи щодо заборони проросійських політичних партій та медіа, так і інституційні заходи контролю за діяльністю організацій, що загрожують безпеці держави, що водночас демонструє прагнення зберегти баланс між захистом демократії та гарантуванням громадянських прав.

Інтереси держави в цьому контексті набувають комплексного характеру, оскільки вони охоплюють поєднання політичних, економічних, соціальних та правових потреб суспільства. Свого часу Конституційний Суд України ще у своєму рішенні №3-рп/99 від 08.04.1999 наголосив, що інтереси держави можуть збігатися або не збігатися з інтересами окремих органів чи підприємств, однак завжди спрямовані на забезпечення публічного блага [15]. Цей підхід дозволяє визнати, що реалізація державного інтересу в справах про заборону політичних партій включає і захист майнових прав держави як власника, і підтримку конституційного порядку. Міністерство юстиції України, виконуючи функцію центрального органу виконавчої влади в сфері легалізації громадських формувань, фактично виступає

представником держави в процедурі повернення майна, що незаконно вибуло з власності забороненої партії. Його повноваження охоплюють не лише адміністративні дії, але й звернення до суду з позовами про визнання недійсними правочинів, укладених із метою приховати або вивести таке майно з-під державного контролю [13; 16].

Отримуємо в результаті правову модель, де державна участь у правовідносинах щодо майна політичних партій характеризується поєднанням публічної влади та приватноправового статусу, що зумовлює потребу в гнучких правових механізмах захисту її інтересів. Одним із таких механізмів є застосування інституту фраздаторного правочину, який дозволяє визнавати недійсними дії, спрямовані на ухилення від переходу майна у власність держави. Цей інструмент розглядається як форма юрисдикційного захисту держави у випадках, коли формально правомірні дії сторін фактично підривають державу та суперечать публічним інтересам суспільства.

3.2. Фраздаторний правочин у відносинах, пов'язаних із заборонаю діяльності політичних партій

Категорія фраздаторних правочинів (від лат. *fraus, fraudis* – обман, підступність, зловживання) має давнє історико-правове коріння. Її витоки сягають римського права, де існував спеціальний позов – *actio Pauliana*, який дозволяв кредиторам оскаржувати дії боржника, спрямовані на умисне зменшення його майнової маси з метою ухилення від виконання зобов'язань перед кредиторами. У сучасному розумінні фраздаторний правочин проявляється як дія (договір), що здійснюється однією стороною з метою завдати шкоди іншій стороні, державі або кредиторам, порушуючи принципи добросовісності та недопустимості зловживання правом [8].

У приватноправовому законодавстві України поняття «фраздаторний правочин» не кодифіковане, однак його конструкція дедалі частіше застосовується в судовій практиці як доктринальний засіб визнання недійсними правочинів, учинених із протиправною метою. Велика Палата Верховного Суду у постанові від 03.07.2019 у справі № 369/11268/16-ц зазначила, що особа має право оскаржити договір, укладений на шкоду кредиторів, посилаючись на загальні засади цивільного законодавства (статті 3, 13 ЦК України) та спеціальні норми про недійсність правочинів (стаття 234, 228 ЦК України) [8].

Суть фраздаторності полягає у вчиненні дії, яка зовні виглядає правомірною, але має приховану мету унеможливити виконання зобов'язань або уникнути правових наслідків, передбачених законом. В українському правопорядку така ситуація набуває особливого значення в контексті заборони діяльності політичних партій. Після відкриття адміністративних проваджень про заборону проросійських партій їхнє керівництво нерідко вдавалось і вдається до швидкого відчуження майна (зокрема, будівель, земельних ділянок, транспортних засобів) шляхом укладення договорів дарування, позички тощо з пов'язаними особами.

Правові передумови для такого виведення активів були цілком передбачуваними, оскільки після набрання законної сили рішенням суду про заборону діяльності політичної партії відповідно до ст. 21 Закону України «Про політичні партії в Україні» усе її майно переходить у власність держави [12]. Тому дарування або передача майна благодійним чи афілійованим організаціям, здійснені безпосередньо перед заборону партії, мають очевидний характер фраздаторності. Вони спрямовані не на реальне волевиявлення дарувальника, а на створення видимості правомірності відчуження, що унеможливує перехід майна до держави.

Застосовуючи конструкцію фраздаторного правочину до подібних випадків, суд має встановити низку ознак, які свідчать про зловживання правом, а саме (1) безоплатний характер правочину, (2) наявність зацікавленості сторін або їх афілійованість, (3) укладення договору після відкриття провадження про заборону партії чи в умовах прогнозованої судової перспективи, (4) відсутність економічної доцільності правочину, (5) порушення балансу публічних і приватних інтересів. Так, якщо політична партія укладає договір дарування майна з благодійним фондом, створеним тими ж особами, які входять до її керівних органів, за наявності судового провадження про її заборону, такий договір має всі ознаки фраздаторного, а його мета – уникнути переходу активів у власність держави, що становить пряму шкоду державним інтересам.

Судова практика також підтверджує можливість застосування цієї конструкції до правочинів, вчинених у сфері політичних і публічних відносин. Верховний Суд у постанові від 24.02.2021 у справі № 757/33392/16 вказав, що фраздаторним може бути як двосторонній, так і односторонній правочин, якщо його вчинення унеможливує реалізацію прав іншої сторони або держави [9].

Маємо ситуацію, коли фраздаторний правочин у контексті заборони політичних партій набуває особливої доктринальної ваги, оскільки поєднує в собі елементи цивільно-правового інституту недійсності правочину та механізм публічно-правового захисту державних інтересів. Його кваліфікація дозволяє забезпечити невідворотність переходу майна у власність держави, запобігти зловживанням із боку політичних суб'єктів і гарантувати ефективність конституційного принципу верховенства права. Отже, застосування конструкції фраздаторного правочину в таких справах не лише відновлює порушений баланс правових інтересів, а й утворює засади правомірності в політичній сфері, де від зловживання правами залежить стабільність державного ладу.

3.3. Відмежування фраздаторного і фіктивного правочинів

Правильна кваліфікація правочину як фраздаторного або фіктивного має принципове значення для визначення юридичних наслідків його недійсності та вибору способу захисту прав і законних інтересів держави. Попри спільність окремих ознак (умисний характер дій сторін, прихованість справжньої мети, відсутність економічної логіки) зазначені види правочинів суттєво відрізняються за своїм змістом і правовою природою.

Фіктивний правочин відповідно до ст. 234 Цивільного кодексу України є дією, вчиненою без наміру створити правові наслідки, які нею обумовлюються [17]. Його ключовою ознакою є відсутність реального волевиявлення сторін щодо набуття, зміни або припинення цивільних прав та обов'язків. Тобто сторони лише створюють видимість правочину, не маючи наміру виконувати його умови. Згідно з позицією Верховного Суду фіктивність існує лише тоді, коли обидві сторони усвідомлюють удаваність правочину й не мають наміру його виконувати, а факт виконання хоча б однією стороною виключає можливість визнання його фіктивним [10]. Фраудаторний правочин, натомість, характеризується наявністю реального волевиявлення сторін і фактичного виконання договору, однак його мета є шкідливою, неправомірною або спрямованою на обман третіх осіб чи держави. На відміну від фіктивного, фраудаторний правочин створює реальні юридичні наслідки, які використовуються для досягнення протиправної мети (зменшення активів боржника, уникнення відповідальності, виведення майна з-під арешту чи відчуження активів забороненої політичної партії тощо) [8; 9].

Наукова доктрина також проводить чітку межу між цими двома категоріями. Так, О. А. Беяневич відзначає, що фіктивні правочини відрізняються від фраудаторних тим, що в них відсутній будь-який намір створити юридичні наслідки, тоді як фраудаторні спрямовані на досягнення реального результату шляхом зловживання правом [2, с. 21]. На думку Г. С. Гофельд, фраудаторний правочин – це «свідома дія, що має на меті досягнення несправедливого або незаконного результату шляхом використання формально допустимих засобів» [18, с. 85]. Тобто у фіктивному правочині воля відсутня, а у фраудаторному вона викривлена.

У судовій практиці ці підходи отримали конкретизацію в позиції Великої Палати Верховного Суду у справі № 369/11268/16-ц [8], що дозволила кваліфікувати фраудаторний правочин у позаконкурсному оспорюванні як такий, що може бути одночасно (1) фіктивним (ст. 234 ЦК України), (2) таким, що вчинений всупереч принципу добросовісності (ч. 3 ст. 13 ЦК України), (3) таким, що порушує публічний порядок (ст. 228 ЦК України). Однак позицією Верховного Суду від 03.09.2019 у справі № 904/4567/18 [10] уточнюється, що якщо на виконання правочину було фактично передано майно, то такий правочин не може визнаватися фіктивним, оскільки сторони досягли правового результату. У цьому разі застосовується кваліфікація його як фраудаторного.

Реальне розмежування зазначених категорій може бути узагальнено за такими ознаками:

- 1) наявність волі. При фіктивному правочині воля сторін відсутня або удавана, а при фраудаторному має неправомірну мету;
- 2) фактичне виконання. При фіктивному правочині відсутнє, а при фраудаторному наявне;
- 3) мета правочину. При фіктивному правочині відбувається створення видимості правовідносин, а при фраудаторному йдеться про завдання шкоди державі, кредитору або іншій особі;

4) юридичні наслідки При фіктивному правочині вони не створюються, а при фродакторному створюються, але є неправомірними;

5) правова кваліфікація Фіктивний правочин недійсний *ex tunc* (з моменту вчинення), а фродакторний недійсний через зловживання правом або обман;

6) наслідки. При фіктивному правочині не йдеться про реституцію (немає що повертати), а при фродакторному застосовується двостороння реституція як наслідок недійсності.

У справах, пов'язаних із переходом майна заборонених політичних партій у власність держави, така диференціація має практичне значення. Якщо договір був укладений лише для вигляду (наприклад, з метою створити видимість дарування, яке фактично не відбулося), він підлягає кваліфікації як фіктивний. Якщо ж майно реально передано афілійованій структурі або фізичній особі для уникнення його конфіскації, то правочин є фродакторним. З огляду на це, договір дарування між партією та благодійним фондом [19] має бути кваліфікований як фродакторний, оскільки він був укладений після відкриття судового провадження про заборону діяльності партії; сторони перебували в тісному організаційному зв'язку; фактичне передання майна відбулося; метою правочину було недопущення переходу майна у власність держави.

Доходимо висновку, що фродакторний правочин становить собою особливий різновид зловживання суб'єктивним правом, який, на відміну від фіктивного, породжує юридичні наслідки, однак підлягає визнанню недійсним із огляду на його антисоціальну та протидержавну спрямованість. Його виявлення та належна судова кваліфікація забезпечують реальний механізм захисту публічного інтересу держави й запобігають легалізації незаконного відчуження активів.

3.4. Ефективні способи судового захисту: недійсність договору та реституція
Визначення належного й ефективного способу судового захисту в справах, пов'язаних із відчуженням майна заборонених політичних партій, має ключове значення для забезпечення реального поновлення порушених інтересів держави. Судовий захист як форма реалізації принципу верховенства права передбачає, що обраний спосіб має бути не лише формально передбаченим законом, а й здатним відновити порушене право або усунути перешкоди в його реалізації.

3.4.1. Позов про визнання договору недійсним як належний спосіб захисту
Відповідно до ч. 2 ст. 16 Цивільного кодексу України (як і раніше в ст. 20 Господарського кодексу України) одним із основних способів захисту цивільних прав є визнання правочину недійсним. Цей спосіб є універсальним, оскільки дозволяє усунути правові наслідки порушення, що виникли внаслідок вчинення неправомірного правочину. Згідно з усталеною позицією Верховного Суду недійсність правочину має наслідком його анулювання з моменту вчинення (*ex tunc*), а судові рішення про визнання договору недійсним виконують функцію юридично-

го факту, який знищує всі правові наслідки дії сторін [9]. Зокрема, у постанові від 26.05.2023 у справі №905/77/21 об'єднана палата Касаційного господарського суду наголосила, що позовна вимога про визнання договору недійсним є належним способом захисту, якщо правочин порушує або оспорує права й інтереси позивача [20].

У випадках, коли держава або її уповноважений орган (Міністерство юстиції України) звертається з вимогою про визнання недійсним договору, укладеного з метою уникнення переходу майна в державну власність, такий позов відповідає критеріям ефективності, оскільки він спрямований на усунення неправомірного правового результату (вибуття майна з власності партії), забезпечує реальне відновлення державного інтересу та створює передумови для застосування реституції як наслідку недійсності.

Велика Палата Верховного Суду неодноразово підкреслювала, що спосіб захисту повинен відповідати природі порушеного права та бути здатним забезпечити повне його відновлення [21]. Таким чином, визнання недійсним договору дарування, укладеного між забороненою політичною партією та афілійованим суб'єктом, є належним і пропорційним способом захисту прав та інтересів держави.

3.4.2. Реституція як правовий наслідок недійсності правочину

Одним із безпосередніх наслідків визнання правочину недійсним є двостороння реституція, передбачена ст. 216 Цивільного кодексу України [17]. Вона полягає у взаємному поверненні сторонами всього отриманого за недійсним правочинном, а за неможливості такого повернення йдеться про відшкодування його вартості. Застосування реституції в справах про недійсність договорів, укладених за участю політичних партій, має свої особливості. По-перше, така реституція має публічно-правовий зміст, оскільки спрямована на відновлення порушених інтересів держави. По-друге, вона забезпечує реальне повернення об'єкта власності, що вибув із майнової сфери партії всупереч закону.

Постанова судової палати для розгляду справ про банкрутство Касаційного господарського суду від 23.09.2021 у справі №904/1907/15 наголошує, що двостороння реституція є обов'язковим наслідком визнання правочину недійсним і не може бути проігнорована сторонами [21]. Тобто, навіть якщо позов формально не містить окремої вимоги про повернення майна, суд має право застосувати реституцію з власної ініціативи як імперативний наслідок недійсності.

У практичному вимірі це означає, що якщо політична партія передала будівлю благодійному фонду на підставі договору дарування, який визнається судом недійсним, суд зобов'язаний постановити рішення про повернення цього майна у власність держави. Такий підхід узгоджується з вимогами статті 13 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, яка гарантує кожній особі ефективний засіб юридичного захисту в національному правопорядку. Наприклад, при розгляді справ, що стосуються ймовірної загрози національній безпеці стат-

тя 13 розглядається в чіткому взаємозв'язку зі статтею 3, тобто урядовий орган мав чітко зважити вимоги щодо безпеки особи та співвіднести цей факт з вимогами до національної безпеки. У рішенні суду було констатовано, що засоби правового захисту відповідають вимогам статті 13 у поєднанні зі статтею 3 [22].

3.4.3. Вимога про скасування державної реєстрації як прояв реституції

Особливу увагу слід приділити питанню про правову природу вимоги щодо скасування державної реєстрації речових прав на майно, яке було предметом недійсного договору. Така вимога нерідко заявляється поряд із позовом про визнання договору недійсним, і судова практика підтверджує її правомірність як різновиду реституційної вимоги.

Оскільки право власності на нерухомість виникає з моменту державної реєстрації, то для повного відновлення попереднього правового стану необхідно скасувати запис про її державну реєстрацію. Цей підхід підтримується й Великою Палатою Верховного Суду, яка вказує, що скасування рішення про державну реєстрацію прав є логічним наслідком визнання правочину недійсним, адже воно забезпечує повноцінне поновлення майнового становища сторін [21].

Тобто вимога про скасування державної реєстрації права власності в справах щодо майна політичних партій, що підлягає передачі у власність держави, має розцінюватися як застосування реституції у формі анулювання правових наслідків недійсного правочину. Вона забезпечує не лише юридичне, а й фактичне відновлення порушеного права, унеможливаючи повторне відчуження спірного майна третіми особами.

Сучасне розуміння конструкції позову про визнання недійсним договору як належного способу судового захисту у випадках, коли правочин укладений на шкоду інтересам держави, передбачає реституцію як правовий наслідок недійсності правочину має імперативний характер і забезпечує відновлення майнового становища сторін, а вимога про скасування державної реєстрації права власності є складовою реституції та повинна розглядатися як необхідний елемент ефективного способу судового захисту.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження дає підстави для формулювання низки теоретичних і практичних висновків, що мають значення для розвитку національної доктрини цивільного та господарського права, а також удосконалення судової практики в справах, пов'язаних із переходом майна заборонених політичних партій у власність держави.

Участь держави в правовідносинах щодо майна політичних партій має дуалістичну природу, що поєднує елементи публічно-правової функції примусу (реалізація рішень судів про заборону діяльності партій) і приватноправового статусу суб'єкта, який реалізує майнові права. Така подвійність зумовлює необ-

хідність застосування комплексного підходу до правового регулювання, що враховує як публічний інтерес, так і загальні засади цивільного обороту.

Інститут фраздаторного правочину є ефективним інструментом захисту публічних інтересів держави, оскільки його застосування в справах, де політичні партії або пов'язані з ними особи здійснюють відчуження майна з метою уникнення його переходу до державної власності, дозволяє суду нейтралізувати формально правомірні, але фактично протиправні дії. Кваліфікація правочину як фраздаторного забезпечує справедливість, добросовісність і пропорційність у правозастосуванні.

Фіктивні та фраздаторні правочини мають спільні ознаки, однак різняться за правовою природою й наслідками. Фіктивний правочин є удаваним і не створює правових наслідків, тоді як фраздаторний має реальне виконання, але спрямований на досягнення незаконної мети. Таке розмежування є необхідним для правильної судової кваліфікації та застосування відповідних правових наслідків, зокрема реституції та скасування реєстраційних дій.

Позов про визнання правочину недійсним є належним і ефективним способом судового захисту у випадках, коли дії сторін порушують або загрожують публічним інтересам. Застосування двосторонньої реституції як наслідку недійсності правочину гарантує реальне відновлення порушеного майнового стану. Поряд із цим вимога про скасування державної реєстрації речових прав має розглядатися як складова реституційного механізму, що забезпечує повноцінне відновлення правового порядку.

Міністерство юстиції України відіграє ключову роль у реалізації механізму повернення майна заборонених політичних партій, виконуючи функції представника держави в судових спорах та ініціатора процесу передачі активів до Фонду державного майна України. Для підвищення ефективності цього механізму доцільним є закріплення в спеціальному законодавстві прямих процедурних положень щодо оскарження фраздаторних правочинів за участю держави.

Застосування доктрини фраздаторності в правовідносинах, пов'язаних із заборонаю політичних партій, сприяє утвердженню принципів верховенства права, добросовісності та справедливості. Такий підхід забезпечує не лише захист державних інтересів, а й формує належну правову культуру обігу публічного майна, де недопустимість зловживання правом визнається фундаментальним принципом демократичного правопорядку.

Правове розмежування фіктивних і фраздаторних правочинів, поєднане з удосконаленням судових механізмів їх оскарження, має стати важливим напрямом розвитку національної правової доктрини. Подальше дослідження цього інституту доцільно здійснювати у взаємозв'язку з концепцією захисту державного інтересу та сучасними європейськими підходами до протидії зловживанню правами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- [1] Гофельд Г. С. Фраздаторний правочин як право на зло. *Проблеми цивільного права та процесу* : тези доп. учасників наук.-практ. конф., присвяч. 99-й річниці від дня

- народження О. А. Пушкіна (м. Вінниця, 24 трав. 2024 р.). Вінниця : ХНУВС, 2024. С. 278–282.
- [2] Беляневич О. А. Про застосування у справах про банкрутство конструкції фраздаторного правочину. *Правничий часопис Донецького національного університету імені Василя Стуса*. 2022. № 2. С. 14–23. DOI: <https://doi.org/10.31558/2786-5835.2021.2.2>. (дата звернення: 14.10.2025).
- [3] Спасибо-Фатеева І. Про спірність правової природи договору, факту його укладеності або чинності. *Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України*. 2024. № 64. С. 50–66. URL: <http://hdl.handle.net/123456789/20432>. (дата звернення: 14.10.2025).
- [4] Ольшевський І. О. Фраздаторний правочин: проблеми визначення поняття та застосування в сучасному цивільному праві України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 11. С. 177–182. URL: http://www.lsej.org.ua/11_2023/39.pdf. (дата звернення: 14.10.2025).
- [5] Ковирев А. В. Фраздаторні правочини: законодавчі принципи та особливості формування сучасної судової практики. *Правова позиція*. 2023. № 3 (40). С. 37–41. DOI: <https://doi.org/10.32782/2521-6473.2023-3.6>. (дата звернення: 14.10.2025).
- [6] Ваганова І. М. Щодо змісту фраздаторного правочину. *Сучасні тенденції та розвиток соціально економічних систем*: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Харків, 4 груд. 2024 р.). Харків : Харків. нац. економ. ун-т ім. Семена Кузнеця, 2024. С. 220–222. URL: <https://repository.hneu.edu.ua/handle/123456789/36880>. (дата звернення: 14.10.2025).
- [7] Кубко А. Є. Державні інтереси і відповідальність держави: деякі питання співвідношення. *Часопис Київського університету права*. 2019. № 4. С. 28–34. DOI: <https://doi.org/10.36695/2219-5521.4.2019.03>. (дата звернення: 14.10.2025).
- [8] Постанова Великої Палати Верховного Суду від 03.07.2019 у справі № 369/11268/16-ц. *Вебпортал ZakonOnline*. URL: <https://zakononline.ua/court-decisions/show/83482786>. (дата звернення: 14.10.2025).
- [9] Постанова Верховного Суду від 24.02.2021 у справі № 757/33392/16. *Вебпортал Iplex*. URL: <https://iplex.com.ua/doc.php?regnum=95213197&red=1000033fd4fb6b072d1d150d5bdc951a0b0446&d=5>. (дата звернення: 14.10.2025).
- [10] Постанова Верховного Суду від 03.09.2019 у справі № 904/4567/18. *Вебпортал ZAKONONLINE*. URL: <https://zakononline.ua/court-decisions/show/84039610>. (дата звернення: 14.10.2025).
- [11] Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. *Офіційний вебпортал Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>. (дата звернення: 14.10.2025).
- [12] Про політичні партії в Україні : Закон України від 05.04.2001 № 2365-III. *Офіційний вебпортал Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2365-14#Text>. (дата звернення: 14.10.2025).
- [13] Питання переходу у власність держави майна, коштів та інших активів забороненої судом політичної партії, її обласних, міських, районних організацій, первинних осередків та інших структурних утворень : постанова Каб. Міністрів України від 12.08.2022 № 896. *Офіційний вебпортал Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/896-2022-%D0%BF#Text>. (дата звернення: 14.10.2025).
- [14] Capoccia G. Militant democracy: The institutional bases of democratic self-preservation. *Annual Review of Law and Social Science*. 2013. Vol. 9. № 1. P. 207–226.

- [15] Рішення Конституційного Суду України від 08.04.1999 №3-рп/99 у справі за конституційними поданнями Вищого арбітражного суду України та Генеральної прокуратури України щодо офіційного тлумачення положень статті 2 Арбітражного процесуального кодексу України (справа про представництво прокуратурою України інтересів держави в арбітражному суді). *Офіційний вебпортал Верховної Ради України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_b06#Text. (дата звернення: 14.10.2025).
- [16] Постанова Верховного Суду від 19.09.2023 у справі №910/19668/21. *Вебпортал IpLex*. URL: <https://iplex.com.ua/doc.php?regnum=113651175&red=10000324c1a5528d0d07f757b8a5b95cd5849a&d=5>. (дата звернення: 14.10.2025).
- [17] Цивільний кодекс України від 16.01.2003 №435-IV. *Офіційний вебпортал Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>. (дата звернення: 14.10.2025).
- [18] Гофельд Г. С. Відмежування фраздаторного правочину від фіктивного та удаваного правочинів. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2024. Т. 2. №86. С. 82–86. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.86.2.13>. (дата звернення: 14.10.2025).
- [19] Ухвала Касаційного господарського суду Верховного Суду від 07.05.2024 у справі №924/971/23. *Вебпортал IpLex*. URL: <https://iplex.com.ua/doc.php?regnum=119212046&red=10000370ff5b10b759060fab0cb98eeb52034&d=5>. (дата звернення: 14.10.2025).
- [20] Постанова ОП КГС Верховного Суду від 26.05.2023 у справі №905/77/21. *Вебпортал Судова влада України*. URL: https://supreme.court.gov.ua/supreme/pro_sud/rishennya_obedn_palati_kgs_vs/2023_05_26_905_77_21. (дата звернення: 14.10.2025).
- [21] Постанова Великої Палати Верховного Суду від 23.09.2021 у справі №904/1907/15. *Вебпортал Судова влада України*. URL: https://supreme.court.gov.ua/supreme/pro_sud/rishennya_sud_palat_kgs_vs/2021_09_23_904_1907_15. (дата звернення: 14.10.2025).
- [22] *Chahal v. the United Kingdom*, Application no. 22414/93, ECHR Judgment of 15 November 1996. *Вебпортал HUDOC*. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58004>. (дата звернення: 14.10.2025).

REFERENCES

- [1] Hofeld, H. S. (2024). Fraudulent transaction as a right to evil. *In Problems of Civil Law and Procedure: Abstracts of the Scientific and Practical Conference dedicated to the 99th anniversary of O. A. Pushkin's birth* (pp. 278–282). Vinnytsia: KhNUA.
- [2] Belyanevych, O. A. (2022). On the application of the construction of a fraudulent transaction in bankruptcy cases. *Law Journal of Vasyl' Stus Donetsk National University*, 2, 14–23. DOI: <https://doi.org/10.31558/2786-5835.2021.2.2>
- [3] Spasybo-Fatieieva, I. (2024). On the disputable legal nature of a contract, the fact of its conclusion or validity. *Actual Problems of Improving Current Legislation of Ukraine*, 64, 50–66. Retrieved from <http://hdl.handle.net/123456789/20432>
- [4] Olshevskiy, I. O. (2023). Fraudulent transaction: Problems of defining the concept and applying it in modern civil law of Ukraine. *Legal Scientific Electronic Journal*, (11), 177–182. Retrieved from http://www.lsej.org.ua/11_2023/39.pdf
- [5] Kovryuev, A. V. (2023). Fraudulent transactions: Legislative principles and features of the development of modern judicial practice. *Legal Position*, 3(40), 37–41. DOI: <https://doi.org/10.32782/2521-6473.2023-3.6>

- [6] Vahanova, I. M. (2024). On the content of a fraudulent transaction. *In Modern Trends and Development of Socio-Economic Systems: Materials of the All-Ukrainian Scientific and Practical Conference*, December 4, 2024 (pp. 220–222). Kharkiv: Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics. Retrieved from <https://repository.hneu.edu.ua/handle/123456789/36880>
- [7] Kubko, A. Ye. (2019). State interests and state responsibility: Some issues of correlation. *Journal of Kyiv University of Law*, (4), 28–34. DOI: <https://doi.org/10.36695/2219-5521.4.2019.03>
- [8] Grand Chamber of the Supreme Court of Ukraine. (2019, July 3). Ruling in case No. 369/11268/16-c. *ZakonOnline*. Retrieved from <https://zakononline.ua/court-decisions/show/83482786>
- [9] Supreme Court of Ukraine. (2021, February 24). Ruling in case No. 757/33392/16. *IpLex*. Retrieved from <https://iplex.com.ua/doc.php?regnum=95213197>
- [10] Supreme Court of Ukraine. (2019, September 3). Ruling in case No. 904/4567/18. *ZakonOnline*. Retrieved from <https://zakononline.ua/court-decisions/show/84039610>
- [11] Constitution of Ukraine: Law of Ukraine. (1996, June). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
- [12] On Political Parties in Ukraine: Law of Ukraine. (2001, April). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2365-14#Text>
- [13] The issue of the transfer to the state of property, funds and other assets of a political party banned by the court, its regional, city, district organizations, primary branches and other structural units: Resolution Cabinet of Ministers of Ukraine. (2022, August, No. 896). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/896-2022-%D0%BF#Text>
- [14] Capoccia, G. (2013). Militant democracy: The institutional bases of democratic self-preservation. *Annual Review of Law and Social Science*, 9(1), 207–226.
- [15] Constitutional Court of Ukraine. (1999, April 8). Decision No. 3-rp/99 in the case on the representation by the Prosecutor's Office of the interests of the state in arbitration courts. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_b06#Text
- [16] Supreme Court of Ukraine. (2023, September 19). Ruling in case No. 910/19668/21. *IpLex*. Retrieved from <https://iplex.com.ua/doc.php?regnum=113651175>
- [17] Civil Code of Ukraine: Law of Ukraine (2003, January, No. 435-IV). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
- [18] Hofeld, H. S. (2024). Distinguishing a fraudulent transaction from fictitious and sham transactions. *Scientific Bulletin of Uzhhorod National University. Series: Law*, 2(86), 82–86. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.86.2.13>
- [19] Supreme Court of Ukraine. (2024, May 7). Ruling of the Commercial Cassation Court in case No. 924/971/23. *IpLex*. Retrieved from <https://iplex.com.ua/doc.php?regnum=119212046>
- [20] United Chamber of the Commercial Cassation Court of the Supreme Court of Ukraine. (2023, May 26). Ruling in case No. 905/77/21. *Judiciary of Ukraine Portal*. https://supreme.court.gov.ua/supreme/pro_sud/rishennya_obedn_palati_kgs_vs/2023_05_26_905_77_21
- [21] Grand Chamber of the Supreme Court of Ukraine. (2021, September 23). Ruling in case No. 904/1907/15. *Judiciary of Ukraine Portal*. https://supreme.court.gov.ua/supreme/pro_sud/rishennya_sud_palat_kgs_vs/2021_09_23_904_1907_15
- [22] European Court of Human Rights. (1996, November 15). *Chahal v. the United Kingdom* (Application No. 22414/93). *HUDOC*. <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58004>

Ольга Ігорівна Зозуляк

Доктор юридичних наук, професор
Головний науковий співробітник лабораторії корпоративного права
імені академіка Володимира Луця
Науково-дослідний інститут приватного права і підприємництва
імені академіка Ф. Г. Бурчака Національної академії правових наук України
02000, вул. Казимира Малевича, 11, Київ, Україна

Olga I. Zozuliak

Doctor of Law, Professor
Chief Researcher
Academician Volodymyr Luts Corporate Law Laboratory
Academician F. G. Burchak Research Institute of Private Law and Entrepreneurship
of the NALS of Ukraine
02000, 11 Kazymyr Malevich St., Kyiv, Ukraine

Email: olha.zozuliak@pnu.edu.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6108-4442>

Тетяна Григорівна Попович

Кандидат юридичних наук, старший дослідник
Завідувач лабораторії з адаптації законодавства України до права ЄС
Науково-дослідний інститут приватного права і підприємництва
імені академіка Ф. Г. Бурчака Національної академії правових наук України
02000, вул. Казимира Малевича, 11, Київ, Україна

Tetyana H. Popovych

Candidate of Law Sciences, Senior Researcher
Head of the Laboratory for Adaptation of Ukrainian Legislation to EU Law
Academician F. G. Burchak Research Institute of Private Law and Entrepreneurship
of the NALS of Ukraine
02000, 11 Kazymyr Malevich St., Kyiv, Ukraine

Email: tgpvip@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2292-4530>

Рекомендоване цитування: Зозуляк О. І., Попович Т. Г. Фраудаторні та фіктивні правочини у контексті переходу майна заборонених політичних партій у власність

держави. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2025. Т. 32. № 4. С. 232–250.

Suggested Citation: Zozuliak, O. I., & Popovych, T. H. (2025). Fraudulent and Fictitious Laws in the Context of Transfer of Property of Prohibited Political Parties to State Ownership. *Journal of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine*, 32(4), 232–250.

Стаття надійшла / Submitted: 15/10/2025

Доопрацьовано / Revised: 14/11/2025

Схвалено до друку / Accepted: 18/12/2025